

12. Лучишин Іван. На моєму життєвому шляху. Цюріх, 1978. 81 с.

13. Гнойовий І. З українського руху Січеславської залози в році 1917. *За державність*. Каліш, 1936. № 6. С.110–118.

УДК 94:327+323.173 (479.243+478)

Сафар'янс Є. В.

ВПЛИВ РАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ НА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНУ СТРАТЕГІЮ САМОПРОГОЛОШЕНИХ НАГІРНО-КАРАБАСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ТА ПРИДНІСТРОВСЬКОЇ МОЛДАВСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Стаття присвячена дослідженню радянської ідентичності двох квазідержав пострадянського простору – Нагірно-Карабаської Республіки та Придністровської Молдавської Республіки. Проаналізовано причини появи радянської ідентичності на північних теренах Євразії, а також її ідеологічного домінування у згаданих анклавах. Зазначається, що жителі квазідержав були менш чутливими до епохи «ренесансу» націоналізму, а тому в своєму зовнішньополітичному спрямуванні орієнтувалися на Москву – колишню столицю Радянського Союзу. Російська Федерація з вигодою для себе використала світоглядну орієнтацію «радянських людей» для збереження на пострадянському просторі власного економічного та військово-політичного домінування.

***Ключові слова:** радянська ідентичність, квазідержави, зовнішньополітична стратегія, Нагірно-Карабаська Республіка, Придністровська Молдавська Республіка.*

Сафар'янс Е. В. Влияние советской идентичности на внешнеполитическую стратегию самопровозглашенных Нагорно-Карабахской Республики и Приднестровской Молдавской Республики

Статья посвящена исследованию советской идентичности двух квазигосударств постсоветского пространства – Нагорно-Карабахской Республики и Приднестровской Молдавской Республики. Проанализированы причины появления советской идентичности на северных просторах Евразии, а также ее идеологического доминирования в упомянутых анклавах. Отмечается, что жители квазигосударств были менее чувствительными к эпохе «ренессанса» национализма, а потому в своем внешнеполитическом направлении ориентировались на Москву – бывшую столицу Советского Союза. Российская Федерация с выгодой для себя использовала мировоззренческую ориентацию «советских людей» для сохранения на постсоветском пространстве собственного экономического и военно-политического доминирования.

***Ключевые слова:** советская идентичность, квазигосударства, внешнеполитическая стратегия, Нагорно-Карабахская Республика, Приднестровская Молдавская Республика.*

Safarians Y. The Influence of Soviet Identity on the Foreign Policy Strategy of the Self-Proclaimed Nagorno-Karabakh Republic and the Transnistrian Moldavian Republic

The article is devoted to the study of the Soviet identity of two quasi-states of the post-Soviet space – the Nagorno-Karabakh Republic and the Transnistrian Moldavian Republic. The reasons for the emergence of Soviet identity in northern Eurasia, as well as its ideological dominance in these enclaves are analyzed. It is noted that the inhabitants of quasi-states were less sensitive to the era of the «renaissance» of nationalism, and therefore in their foreign policy orientation focused on Moscow – the former capital of the Soviet Union. The Russian Federation took advantage of the worldview of the «Soviet people» to maintain its own economic and military-political dominance in the post-Soviet space.

Keywords: *Soviet identity, quasi-states, foreign policy strategy, Nagorno-Karabakh Republic, Transnistrian Moldavian Republic.*

«Людина радянська» – це носій радянської наднаціональної ідентичності, яка сформувалася на теренах СРСР, «на основі радянської масової культури та пролетарської ментальності» [1, с.8] під впливом радянської ідеології та марксистсько-ленінської філософії. Радянська ідентичність формувалася упродовж 70 років існування СРСР. Менш успішним цей процес був у Литві, Латвії, Естонії, Бессарабії, а також на теренах Західної України та Білорусі, окупованих РСЧА в 1939–1940 рр. та остаточно приєднаних після Другої світової війни. Водночас політика радянзації була більш успішною на територіях, які увійшли до складу СРСР з самого початку, оскільки там встигло змінитися чотири покоління, тобто на початку 1990-х рр. фактично майже не існувало людей, які б пам'ятали дорадянську епоху [2, с.83].

Дослідниця історичної пам'яті Л. Нагорна зазначає: «Коли пам'ять органічно вбудовується в систему пошуку ідентичності, проблеми об'єктивності відходять на другий план. Цілком імовірним стає «зловживання пам'яттю», а то й перетворення її на інструмент ідеологічної війни. Тому політику пам'яті варто розглядати не лише з епістемологічної, але й з етичної точки зору» [3, с.139].

Нагірно-Карабаська Республіка (НКР) – квазідержавна пострадянського простору, утворена на окупованих Вірменією територіях Азербайджану. НКР була проголошена 2 вересня 1991 р. і з самого початку потрапила у безпосередню залежність від Вірменії. У досліджуваний період вірменські війська, чиновники, політики перебували на території НКР, її економіка була нерозривно пов'язана з економікою Вірменії. З огляду на економічну та військово- політичну залежність Вірменії від РФ,

НКР також мала високий ступінь залежності від РФ, відповідну зовнішньополітичну орієнтацію на Росію та інші самопроголошені республіки пострадянського простору. Після Другої Карабаської війни 2020 р. Азербайджан повернув більшу частину окупованих територій під власний контроль, а самопроголошена НКР фактично опинилася під контролем російських військ. Населення НКР має змішану ідентичність: попри самоусвідомлення себе вірменами, місцеве населення також вважає себе одночасно і «радянськими людьми», у переважній більшості говорить російською мовою, міста названі на честь вірменських більшовиків. Ці риси споріднюють НКР з іншими квазідержавами регіону.

Придністровська Молдавська Республіка (ПМР) – квазідержава пострадянського простору, утворена за допомогою Росії на території Молдови. У Декларації незалежності Придністровської Молдавської Радянської Соціалістичної Республіки (ПМРСР) від 25 серпня 1991 р. [4] та «Декларації про державний суверенітет ПМРСР» [5] від 8 грудня 1990 р., прийнятих Верховною Радою ПМРСР, зазначається, що «історичною і політико-правовою основою державного самовизначення народів Молдови» є «оголошення Верховною Радою Молдавської РСР незаконним Закону СРСР від 2 серпня 1940 р. «Про утворення Молдавської РСР»» [4] та створеної «без врахування думки народів МАРСР» [5]. Малася на увазі Молдавська Автономна Радянська Соціалістична Республіка, яка існувала з 1924 по 1940 рр., і вважається історичним попередником ПМР.

Так, 23 червня 1990 р. Верховна рада Молдавської РСР затвердила Висновок спеціальної комісії щодо пакту Молотова-Ріббентропа, в якому створення Молдавської РСР було визнано незаконним актом, а Бессарабія та Північна Буковина були визнані окупованими румунськими територіями. Справа в тому, що 26 червня 1940 р. В. Молотов передав румунському послу в Москві Г. Давідеску ультиматум, в якому зазначалося, що територія Бессарабії має бути передана Радянському Союзу. Ввечері 27 червня 1940 р. коронна рада Румунії вирішила задовольнити вимоги СРСР, який впродовж 6-ти днів окупував ці території. Румунське суспільство негативно відреагувало на ці події, в

державі зросли реваншистські настрої, саме тому в червні 1941 р. румунська армія приєдналася до війни проти Радянського Союзу.

Це рішення стало початком для конфлікту гагаузів з молдованами, а також «радянської» та «молдавської» ідентичностей. 19 серпня 1990 р. була проголошена незалежність Гагаузії, а 2 серпня 1990 р. проголошена ПМРСР у складі СРСР [6]. Орієнтація на СРСР та бажання зберегти з ним зв'язок за будь-яку ціну засвідчує існування міцної радянської ідентичності в Придністров'ї. Іншим доказом цього є факт збереження прапора Молдавської РСР у якості офіційного державного прапора ПМРСР, а з 5 листопада 1991 р. – ПМР [7].

Варто підкреслити, що для носіїв радянської ідентичності принциповим питанням було збереження російської мови у статусі державної. Тому прийнятий у 1989 р. закон «Щодо функціонування мов на території Молдавської РСР» [8], депутатами від придністровських районів був названий «дискримінаційним». У Тирасполі було сформовано «Об'єднану раду трудових колективів» (ОРТК), яка і почала боротьбу проти цього закону. Окремі учасники руху також виступали проти переведення молдавської писемності на латиницю. Після поразки у боротьбі з мовним законом, ОРТК зайнялася створенням політичної автономії для носіїв «радянської» ідентичності у складі Молдавської РСР.

Проте ситуацію можна було б доволі швидко врегулювати, якби в конфлікт у 1992 р. не втрутилася Російська Федерація, яка допомогла сепаратистам солдатами та озброєнням. Мотив РФ полягав у бажанні максимально ускладнити розвиток Молдови, яка вже встигла задекларувати курс на повну незалежність від Кремля. Окрім того, Москва забезпечувала в регіоні власну військову присутність, а ПМР могла використовуватись для дестабілізації політичної та економічної ситуації в Молдові й Україні. Таким чином колишні радянські республіки перетворювались на нову сферу впливу РФ і буферну зону з країнами Східної Європи, які на той час вже декларували свій рух до Європейського Союзу та НАТО.

Зовнішньополітична орієнтація ПМР на РФ пов'язана не лише із «вдячністю» за військову допомогу під час війни з Молдовою, але й також із сприйняттям Москви у якості імперського ядра колишнього СРСР.

Жителі Придністров'я продовжують ідентифікувати себе з СРСР, вважають себе «радянськими людьми», користуються радянськими паспортами. У цьому контексті Росія для них виступає своєю alma mater не лише в світоглядному, але і в матеріальному плані, оскільки майже 40% населення мають російське громадянство, отримують від РФ пенсії, субсидії. Журналістка Міжнародного французького радіо RFI О. Габріелян зазначає, що в Придністров'ї «активно відзначають не лише День Перемоги, але й 7 листопада – день «Жовтневої революції»...»; вона також доповнює, що Ленін для жителів ПМР – «це візуальна оболонка, яка захищає їх від сучасного і від того, чого вони не знають» [9].

Цікаво, що в Придністров'ї продовжують перебувати в обігу радянські паспорти (поряд із власне придністровськими та іншими – молдовськими, українськими чи російськими) і «республіка» їх визнає. Наприклад, голосувати на виборах можна за радянськими паспортами. Журналісти «Громадського» в статті зазначають: «Придністровці часто зізнавалися, що мають кілька паспортів, кожен з яких дає їм якісь переваги. Молдовський паспорт, наприклад, дозволяє їм подорожувати в ЄС без віз – адже Молдова вже отримала безвізовий режим з Європейським Союзом. А придністровський паспорт дає вам можливість влаштуватися на роботу в «республіці» [9].

На нашу думку географічна відрізаність Дністровського Лівобережжя від основної частини Молдови, а також проведення радянською владою в Придністров'ї політики соціальної інженерії, посприяло формуванню в цьому регіоні відмінної ідентичності, яку можна назвати «радянською».

Розпад Радянського Союзу дозволив колишнім 15-ти республікам стати повноцінними незалежними державами, які були визнані міжнародним співтовариством. Проте на пострадянському просторі за підтримки Російської Федерації з'явилися самопроголошені республіки – квазідержави, які впродовж 30 років свого існування так і залишилися російськими засобами стримування непокірних молодих незалежних держав. Радянська ідентичність замінила жителям національну свідомість, стала тим слабким місцем, яке перекреслило шанси на успішне майбутнє жителям цих територій.

Використані джерела та література

1. Смолій В., Кульчицький С., Якубова Л. Донбас і Крим в економічному, суспільно-політичному та етнокультурному просторі України: історичний досвід, модерні виклики, перспективи (Аналітична доповідь). К.: Інститут історії України НАН України, 2016. 616 с.
2. Культурно-історична пам'ять «людини радянської» та сучасні геополітичні реалії. Матеріали II всеукраїнської науково-практичної конференції «Історія, культура, пам'ять у науковому вимірі: стан, перспективи» (21 травня 2021 р., Київ). Київ: Арт Економі, 2021. 104 с.
3. Культура історичної пам'яті: європейський та український досвід / за ред. Ю. Шаповала. Київ : ПІЕНД, 2013. 600 с.
4. Декларация о суверенитете ПМССР. URL: <http://newspmr.com/pridnestrove/dekl-gos-pmssr>
5. Декларация о независимости Приднестровской Молдавской Республики. URL: <http://mfa-pmr.org/ru/DTr>
6. История создания и развития Верховного Совета Приднестровской Молдавской Республики. URL: <http://vspmr.org/about/history/>
7. О государственной символике Приднестровской Молдавской Республики. URL: <http://zakon-pmr.com/DetailDoc.aspx?document=60941>
8. О функционировании языков на территории Молдавской ССР. URL: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=312813&lang=2>
9. Придністров'я: 10 уроків для України. URL: <https://hromadske.ua/posts/prydnistrovia-10-urokiv-dlia-ukrainy>

УДК 94(100):327

Сергеева А. О.

ОСОБЛИВОСТІ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОЇ ІСТОРІЇ ГУАМ: ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ ТА ДІАСПОРАЛЬНИЙ ДИСКУРСИ

У статті розглядаються питання становлення інтеграційних утворень на пострадянському просторі після краху СРСР на прикладі Організації за демократію та економічний розвиток – ГУАМ. Особливу увагу приділяється передумовам, основним віхам інституціоналізації інтеграційного утворення, а також діаспоральним аспектам співробітництва як на базі організації, так і на двосторонньому рівні між її членами. Автор досліджує фактори що спричинили виникнення альтернативного інтеграційного регіонального руху багатопрофільного формату, ступінь

співробітництва в гуманітарній і діаспоральній сферах, а також проводить аналіз можливих перспектив співробітництва загалом та, зокрема, в означених сферах.

Ключові слова: інституціоналізація, ОДЕР-ГУАМ, інтеграція, діаспора, пострадянський простір.

Сергеева А. А. Особенности институциональной истории ГУАМ: внешнеполитический и диаспоральный дискурсы

В статье рассматриваются вопросы становления интеграционных образований на постсоветском пространстве после краха СССР на примере Организации за демократию и экономическое развитие – ГУАМ. Особое внимание уделяется предпосылкам, основным вехам институционализации интеграционного образования, а также диаспоральным аспектам сотрудничества как на базе организации, так и на двустороннем уровне между ее членами. Автор исследует факторы, повлекшие возникновение альтернативного интеграционного регионального движения многопрофильного формата, степень сотрудничества в гуманитарной и диаспоральных сферах и проводит анализ возможных перспектив сотрудничества в целом, в частности, в указанных сферах.

Ключевые слова: институционализация, ОДЭР-ГУАМ, интеграция, диаспора, постсоветское пространство.

Sergeieva A. Peculiarities of Institutional History of GUAM: Foreign Policy and Diaspora Discourses

The article examines the issues of the shaping the integration formations in the post-Soviet space after the collapse of the USSR on the example of the Organization for Democracy and Economic Development – GUAM. Particular attention paid to the prerequisites, the main milestones of the institutionalization of integration body, as well as the diaspora aspects of cooperation on both the levels of the organization and the bilateral level between its members. The author examines the factors that led to the emergence of an alternative integration regional movement of a multidisciplinary format, the degree of cooperation in the humanitarian and diaspora spheres and analyzes the possible prospects for cooperation in general and in these areas in particular.

Keywords: institutionalization, ODED-GUAM, integration, diaspora, post-Soviet space.

Для сучасного світоустрою характерні галопуючі тенденції глобалізації, посилення взаємозалежності світу та поява нових, непрогнозованих загроз, вирішення яких неможливе силами окремо взятої держави (глобальне потепління, міграційна криза, COVID-19 тощо).

Ряд колишніх радянських республік, втомившись від квазі-інтеграційного минулого та маючи на західному напрямку приклади ефективного руху в напрямку консолідації зусиль задля взаємовигідного співробітництва на засадах рівності, поваги до суверенітету, демократичних цінностей та прав людини, починають власний рух інституціоналізації об'єднання зусиль у форматі ГУАМ.

Інституціоналізація останньої зайняла тривалий історичний період, позначений розширенням до ГУУАМ та поверненням до початкового складу – ГУАМ, зміною акцентів у пріоритетних напрямках співробітництва, етапами спаду та активізації співробітництва.

У контексті вищеперахованого, задля розуміння тенденцій інституціоналізації з метою прогнозування майбутнього, важливе розуміння факторів (внутрішньодержавні та міждержавні, багатосторонні, глобальні) і рівень впливу, який вони справляли.

Процеси інституціоналізації інтеграційних рухів, зокрема на теренах пострадянського простору, є предметом досліджень ряду науковців, утім ОДЕР-ГУАМ, не виступає в ролі основного предмету досліджень, як цілісної інституціональної історії міжнародної організації, радше – у контексті більш глобальних ініціатив регіону (ОЧЕС, СНД, тощо).

Водночас, проводяться дослідження інституціональної історії відомими вітчизняними науковцями, таким як: В. Ціватий, І. Патриляк, А. Кудряченко, Б. Гуменюк, О. Машевський, В. Капелюшний, Н. Городня, Н. Терес, В. Сергійчук, Н. Яковенко, О. Савченко, Т. Орлова, О. Сокирко, Р. Конта, В. Солошенко, Л. Іваницька, Ю. Подрез, А. Чуткий та інші.

Метою даної статті є дослідження основних етапів інституціоналізації ГУАМ, сфер співробітництва, ролі діаспоральних, гуманітарних аспектів і рівень значущості результатів кооперації в цих сферах.

Новою віхою сучасного етапу новітньої історії стало завершення процесу формування національних держав, остаточне повернення до історично й етнічно обумовлених кордонів [1]. Йому передувало розпаду колоніальних імперій, а також Радянського Союзу, який певний час відігравав системо-утворюючу роль у біполярному світі.

Розпад СРСР обійшовся відчутною ціною, адже економічні зв'язки та цикли, промислові, культурні, соціальні та інші системні контакти в межах СРСР були зав'язані на класичній схемі побудови імперських відносин по осі центр-васали.

З руйнуванням усталеного, нові незалежні держави залишилися сам на сам перед можливостями та загрозами, що виникають. Водночас для нормалізації відносин та «цивілізованого розлучення», утворюється

Співдружність незалежних держав (СНД), яка, несла, з-поміж іншого, і мету по закріпленню впливу Росії [2].

За підтримки західних держав та США, в рамках теорії геополітичного плюралізму, започатковуються тенденції до утворення альтернативних інтеграційних утворень з діаметрально протилежними устремліннями порівняно з СНД, націленими на розбудову незалежності, державності й економічного потенціалу під егідою європейських і демократичних цінностей [3, с.58]. Прикладом цього руху на пострадянському просторі стало створення Організації за демократію та економічний розвиток ОДЕР-ГУАМ.

ГУАМ як міжнародна регіональна організація була створена у 1997 р. і цьому передував тривалий процес інституціоналізації з наступними історичними віхами (інституціональними етапами).

Початком формування ГУАМ вважається 1993 р., коли в Брюсселі на міжнародній конференції за головування Європейського Союзу були озвучені цілі щодо зацікавленості в забезпеченні розвитку транспортного коридору із Західної Європи до Центральної Азії. На конференції в Афінах у 1996 р. окремо була означена зацікавленість України в активізації цієї складової проекту, адже чи не половина з європейських транспортних коридорів проходить територією України.

У Страсбурзі в 1997 р. підписується Страсбурзька декларація та засновується політико-консультативний форум – ГУАМ. Під час Вашингтонського саміту країн-членів і країн-партнерів НАТО в 1999 р., ухвалюється Вашингтонська заява, а ГУАМ перетворюється на ГУУАМ, з новою «У» для Узбекистану, який, утім, уже у 2002 р. призупиняє свою участь і остаточно виходить у 2005 р.

У 2000 р. приймається Нью-Йоркський меморандум, що надає співробітництву в рамках форуму багаторівневий характер, передбачає регулярне проведення зустрічей голів держав і міністрів зовнішньополітичних відомств, створюється робочий орган об'єднання.

У 2001 р., з підписанням Ялтинської хартії ГУУАМ, де визначалися цілі та основні напрями співробітництва, ГУУАМ перетворюється з форуму на об'єднання, а вже у 2004 р. утворюється Парламентська асамблея.

Кишинівський саміт 2005 р., за відсутньої активності України та Грузії, позначається прийняттям Декларації та спільної заяви, де проглядаються ідеї інституціональної трансформації ГУАМ на повноправну транснаціональну структуру.

Процес інституціоналізації ГУАМ був історично тривалим, а поступ реалізації задекларованих пріоритетних цілей співробітництва часом двозначним. Утім, результати співробітництва в різних сферах також є відчутними, а сфери співробітництва охоплюють дійсно широкий спектр. Зокрема цікавим є аспект двостороннього та багатостороннього діаспориального дискурсу.

Цікавим побічним ефектом глобалізації світу та скорочення часових рамок сполучення є «діаспоризація світу», тенденція, зважаючи на її сучасні масштаби, з якою необхідно рахуватися [4, с.80].

Класично, кожна держава вибудовує свої відносини з закордонною діаспорою виходячи з власних можливостей, першочергових цілей та характеризується однією з трьох основних моделей відносин: репатріаційної, патерналістської та утилітарної. ХХІ сторіччя, позначилося різними варіантами комбінування останніх.

Діаспориальна політика в межах ГУАМ формувалася поетапно, зважаючи на особливості міграційної політики держав-членів і міграційних процесів, що превалювали з похибкою на зовнішньополітичний курс та внутрішньополітичні тенденції.

Загалом закордоном проживають близько 13,5% населення України, 25,1% населення Молдови, 11,5% населення Азербайджану та 21,3% населення Грузії. У Молдові нараховується близько 477 тисяч українців, в Азербайджані – 29 тисяч, Грузії – 7 тисяч, Узбекистані – 87 тисяч [5].

Досліджуючи феномен закордонного представництва націй і формуючи відповідні політики держав, варто розглядати діаспору у двох вимірах: діаспори «своєї» за кордоном (приклади ефективної політики Ізраїлю, Китаю, Ірландії), та «чужої» у власних межах (США). У той же час, підхід має базуватися на двох константах, діаспора за кордоном, це частина національної історії, водночас це потенціал до можливостей в майбутньому. Якщо перше передбачає ставлення до власного народу поза меж держави як до актора, розробляючи механізми підтримки, захисту та

сприяння, то останнє – як до інструменту посилення власного впливу. Як у випадку з будь-яким інструментом, вплив може нести як позитивний (формування позитивного іміджу країни, гуманітарне, культурне, освітнє, наукове співробітництво та обмін) так і негативний характер (потенційні наслідки міграційної кризи в ЄС 2015 р., транскордонної ситуації на кордоні Білорусь-Литва 2021 р. ще доведеться оцінити).

Розглядаючи співробітництво держав-членів ГУАМ у діаспоральному розрізі, варто відмітити, що питання різних аспектів гуманітарного співробітництва завжди були серед пріоритетних напрямів співробітництва організації і це знаходило своє відображення в спільних комюніке, пріоритетах головування, протоколах зустрічей і функціонуванні механізмів та робочих органів організації [6].

Відчутним є прогрес як на національному, так і на дво- та багатосторонньому рівнях. Зокрема, кожна з держав-членів ГУАМ доклала зусиль до формування, відповідно, державних і багатосторонніх політик у сфері діаспорального (гуманітарного) співробітництва, інституціональної діаспоральної історії та політики ГУАМ [7, с.66-75].

Аналізуючи діаспоральне співробітництво у широкому сенсі, що включає ряд секторальних напрямів, як-от співпрацю у сфері культури й освіти, можна відмітити наступні кроки в напрямку інституціоналізації цих відносин.

У культурній та освітній сферах у рамках ГУАМ у 2002–2003 рр. (ще до офіційного створення міжнародної регіональної організації) закладаються перші цеглинки, зокрема у 2002 р. підписується Протокол про співробітництво у сфері культури країн-членів ГУУАМ на 2002–2005 рр., у 2003 р. – Договір про співробітництво у сфері освіти.

Паралельно проводиться робота по налагодженню двостороннього співробітництва між державами членам ОДЕР–ГУАМ. Україна, наприклад, укладає двосторонні угоди, протоколи та програми співробітництва з Азербайджаном та Молдовою у сфері культури.

Кожна з держав-членів ГУАМ працює над розробкою власних політик спрямованих на закордонні діаспори. Україна, зокрема, розробляє ряд програм та стратегій щодо співпраці із закордонними українцями.

Грузія приймає ряд законів, а Молдова, Азербайджан розробляють політику залучення діаспори та національні діаспоральні стратегії.

Паралельно відбувається самоідентифікація й інституціоналізація закордонних діаспор (утворюються Світовий конгрес українців, Конгрес азербайджанців України, тощо), а також їх асоціацій (Асоціація допомоги ГУАМ, консультативна група за представництва керівників діаспор Грузії, України, Азербайджану та Молдови в США) [8, с.25-30; 9, с.26-29].

Зважаючи на відчутний рівень представництва інших націй (який може сягати понад 30% від населення країни), діаспоральна політика є надзвичайно важливою, яка окрім внеску в гуманітарний обмін справляє значний вплив на стабільність країн, і, як наслідок, регіонів.

Якщо західна модель суспільства вбачає основну цінність в людині, а не в державному інституті, і вибудовує відповідну модель розвитку та реалізації діаспоральної політики (стабілізація), то модель східна, де людина та соціум є вторинними, може використовувати маніпулятивні прийоми (РФ, КНР), що криються під прапором політики розвитку та захисту діаспор (дестабілізація).

Отже, постановка питання про дослідження інституціональної історії ГУАМ в українському та світовому вимірах має на сьогодні особливу актуальність. Ця міжнародна регіональна інституція шукає себе, своє інституціональне місце в системі координат поліцентричного світу XXI ст. Питання історичної пам'яті, гуманітарної й освітньої політики, діаспоральної дипломатії набувають в її сучасній діяльності пріоритетних напрямів інституціонального розвитку.

Інакше кажучи, діаспоральний аспект співробітництва у широкому та вузькому сенсах, як такий, що рідко з'являється на перших шпальтах політичного порядку денного, є надзвичайно важливим та актуальним для розбудови дійсно ефективних і результативних відносин у різноманітних сферах з оптимістичною перспективою.

Інституціональна історія демонструє, що ситуативні прагматичні союзи без гуманітарного підґрунтя недовговічні та в результаті продукують більше деструктиву, а ніж конструктиву. Інституціональна історія ГУАМ саме в цьому контексті потребує свого послідовного дослідження й інституціонального аналізу.

Використані джерела та література

1. 25 років після розпаду СРСР: «Історію обдурити не вдалося». URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28161081.html>
2. Бетко О. Хто є мозком, а хто двигуном ГУАМ? URL: https://www.bbc.com/ukrainian/indepth/story/2006/05/060523_guam_ie_swedish_sp
3. Brzezinsky Z. The Premature Partnership. *Foreign Affairs*. 1994. Vol.73. № 2 (March/April). P.67–82.
4. Боришполец К. Механизмы взаимодействия государства с национальными диаспорами. *Ежегодник Института Международных Исследований Московского государственного института международных отношений (МГИМО)*. 2012. С.79–87.
5. Українська громада в країнах світу. URL: <https://germany.mfa.gov.ua/pro-ukrayinu/zakordonna-ukrayinci/ukrayinska-gromada-v-krayinah-svitu>
6. ОДЕР-ГУАМ. URL: <https://guam-organization.org/rabochie-organy-guam/>
7. Цвятий В. Типологія третьої хвилі української еміграції та історичні паралелі міграційного сьогодення. *Народна творчість та етнологія*. 2020. № 1. С. 66–75.
8. Подрез Ю. Українська діаспора Сибіру та Далекого Сходу в другій половині XIX – початку XX століття. *Історія та географія*. 2019. № 51. С.25–30.
9. Цвятий В., Громико О. Поліцентричність сучасного світоустрою: мегатренд XXI століття: (інституційний контекст). *Зовнішні справи*. 2014. № 8. С. 26–29.

УДК [476+477](091)«1921/1939»

Каплиев А. А.

МЕДИЦИНСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ НАСЕЛЕНИЯ «ВОСТОЧНЫХ КРЕСОВ» ВТОРОЙ РЕЧИ ПОСПОЛИТОЙ КАК ОТРАЖЕНИЕ СОЦИАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ ПОЛЬСКИХ ВЛАСТЕЙ В ЗАПАДНОЙ БЕЛАРУСИ И ЗАПАДНОЙ УКРАИНЕ (1921–1939 гг.)

В статье проанализирован процесс становления системы здравоохранения на территории «Восточных кресов» в межвоенный период. На основании широкого круга источников выделены общие тенденции развития медицины в польском государстве межвоенного периода, а также характерные особенности, детерминировавшие aberrации в построении структуры здравоохранения на белорусских и украинских